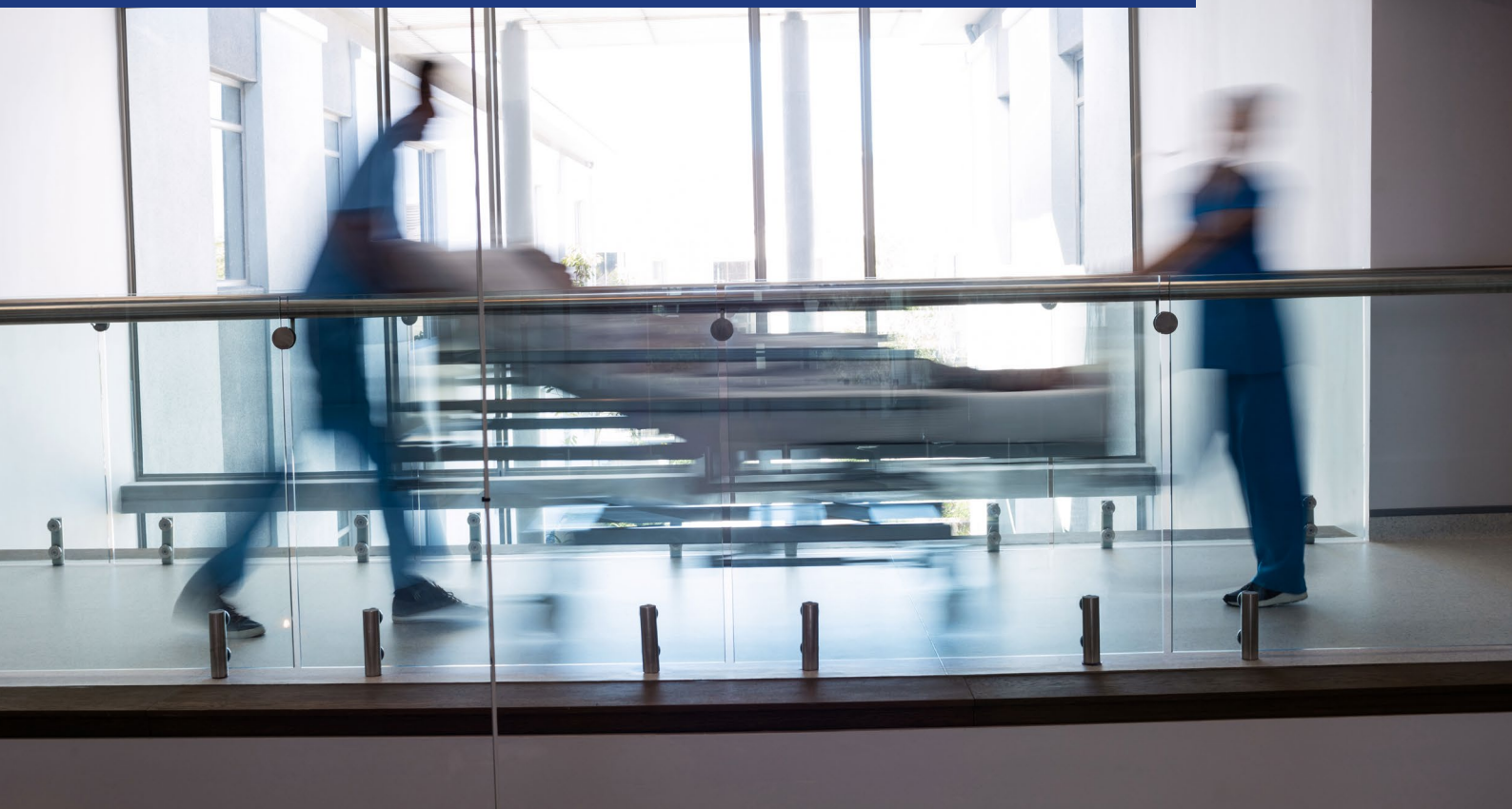

2030: MENEJ ZDRAVOTNÍKOV, VIAC CHORÝCH

MATEJ BÁRTA

matej.barta@iness.sk

Slovensko dlhodobo zažíva nedostatok zdravotníckych pracovníkov a v najbližších rokoch sa v tomto smere neočakáva výrazná zmena. Pomocou modelov vývoja počtu lekárov a zdravotných sestier ilustrujeme hĺbku tohto problému.

Očakávame, že v roku 2030 bude oproti roku 2021:

- **Počet lekárov vyšší o necelých 1 600** (nárast o približne 7,9 %)
- **Počet zdravotných sestier nižší o približne 2 200** (pokles o približne 7,1 %)

Slovensko však čaká **nárast skupiny obyvateľov vo veku 70 rokov a viac**, ktorí predstavujú najväčšiu záťaž pre zdravotnícky systém.

Do roku 2030 sa tak oproti roku 2021 zvýši:

- Počet osôb vo veku **70+ na jedného lekára o 10 osôb** (nárast o približne 33 %)
- Počet osôb vo veku **70+ na jednu zdravotnú sestru o 11 osôb** (nárast o takmer 58 %)

Obe kategórie pracovníkov preto naliehavo potrebujú systémové reformy, ktoré navýšia počty sestier a lekárov a znížia nadspotrebu v zdravotníctve.

Úvod

Následkom starnutia obyvateľstva v nasledujúcich rokoch dôjde k zvýšeniu záťaže pre zdravotnícky systém. Toto zvýšenie má dve dimenzie. Jednou z nich je nárast dopytu po zdravotnej starostlivosti - v populácii bude väčšie množstvo ľudí, ktorí budú vyžadovať nadpriemerné množstvo starostlivosti. Starí ľudia sú pre zdravotnícky systém najnákladnejší. Približne polovicu nákladov zdravotného systému vytvoria jednotlivci v období od dosiahnutia 65. roku života. Druhou dimenziou je starnutie samotných zdravotníkov, ktoré bude znižovať ponuku služieb zdravotnej starostlivosti.

Slovensko pritom na zvýšenie tlaku na zdravotníctvo nie je pripravené. Diskusie o nedostatku zdravotníckeho personálu sa vedú už roky. Avšak identifikácia fenoménu je jedna vec, pochopenie jeho rozsahu je už vec druhá. V tejto publikácii demonštrujeme vážnosť rizika, ktorému náš zdravotnícky systém dnes čelí, a ilustrujeme nutnosť systémových zmien v najbližších rokoch.

Publikácia Rady pre rozpočtovú zodpovednosť

V čase, keď sme už mali pripravenú značnú časť analýzy, zverejnila svoju publikáciu na prakticky totožnú tému Rada pre rozpočtovú zodpovednosť (RRZ). Čitateľovi môžeme odporučiť prečítanie aj tejto publikácie, keďže i napriek značnému prekryvu tém obsahujú obe publikácie aj informácie, ktoré sú pre ne exkluzívne.

Najdôležitejší rozdiel, ktorý medzi publikáciami badáme je, že zatiaľ čo RRZ modeluje ako by sa musel vyvíjať počet lekárov a sestier, aby bol zachovaný súčasný stav, naša publikácia prináša do tejto debaty novú dimenziu v podobe poukázania na zmenu pomeru medzi počtom zdravotníckych pracovníkov a najnákladnejšou skupinou v zdravotnom systéme (jednotlivci vo veku 70 rokov a viac). Veríme, že táto nuansa posilní argument o nutnosti zmeny a neudržateľnosti statusu quo.

Druhým rozdielom je použitie troch scenárov (pesimistický, neutrálny, optimistický) s viacerými premennými.

Metodika

Naše predikcie pracujú s predpokladom nezmenených politík - to znamená, že do výpočtov nezahŕňame možné zmeny v zdravotníckom systéme, ktoré by mohli ovplyvniť faktory ako počet absolventov medicíny/ošetrovateľstva, odchod zdravotníkov do dôchodku, migráciu, odchod do iných odvetví a podobne. Skôr než predikovať presné počty zdravotníkov v určitom roku, je cieľom tejto analýzy ilustrovať čitateľovi dlhodobý trend a jeho škálu.

V prípadoch, kde to bolo možné, sme pri príprave modelu vychádzali z verejne dostupných dát. Ide predovšetkým o údaje o vekovej štruktúre lekárov a sestier, ktoré zverejňuje Národné centrum zdravotníckych informácií (NCZI) a údaje o absolventoch lekárskejších fakúlt a odboroch ošetrovateľstva, ktoré zverejňuje Centrum vedecko-technických informácií (CVTI). Okrem toho boli použité aj údaje vyplývajúce z vyjadrení rôznych odborníkov¹ a inštitúcií². V niektorých prípadoch však dáta o dôležitých premenných nie sú dostupné, prípadne nie sú dostupné v dostatočnej kvalite (napr. v prípade odchodov sestier do zahraničia – na absenciu týchto údajov v dostatočnej kvalite [poukazuje](#) aj RRZ). V týchto prípadoch sme sa snažili hodnotu premennej aspoň odhadnúť. Aby sme však pokryli čo najväčšiu časť možnej reality, pri predikcii počtu lekárov aj sestier opisujeme tri scenáre³ – optimistický, neutrálny a pesimistický. Tabuľky 1 a 2 poskytujú prehľad hodnôt premenných, ktoré boli použité v jednotlivých scenároch vývoja počtu lekárov a sestier. Ide o hodnoty „za rok“ – napr. počet slovenských absolventov, ktorí sa vrátia zo zahraničia na Slovensko každý rok.

Tabuľka 1: Predpoklady hodnôt pre jednotlivé premenné v individuálnych scenároch; lekári

	Pesimistický scenár	Neutrálny scenár	Optimistický scenár
Absolventi, ktorí sa stanú lekármi	85 %	90 %	95 %
Zahranční študenti, ktorí ostanú v SR	5 %	10 %	15 %
Slovenskí absolventi, ktorí sa vrátia zo zahraničia (počet)	10	25	40
Lekári vo vekovej skupine 65+, ktorí odídu ročne do dôchodku	25 %	20 %	15 %
Migrácia (počet)	- 50	0	+ 50

Tabuľka 2: Predpoklady hodnôt pre jednotlivé premenné v individuálnych scenároch; sestry

	Pesimistický scenár	Neutrálny scenár	Optimistický scenár
Retencia absolventov v systéme	40 %	56 %	60 %
Slovenskí absolventi, ktorí sa vrátia zo zahraničia (počet)	0	10	20
Sestry vo vekovej skupine 65+, ktoré odídu ročne do dôchodku	50 %	45 %	40 %
Migrácia (počet)	- 50	0	+ 50

1 Napríklad vyjadrenie analytika Martina Smatanu o počte doštudovaných sestier, ktoré sa zaregistrujú v komore.

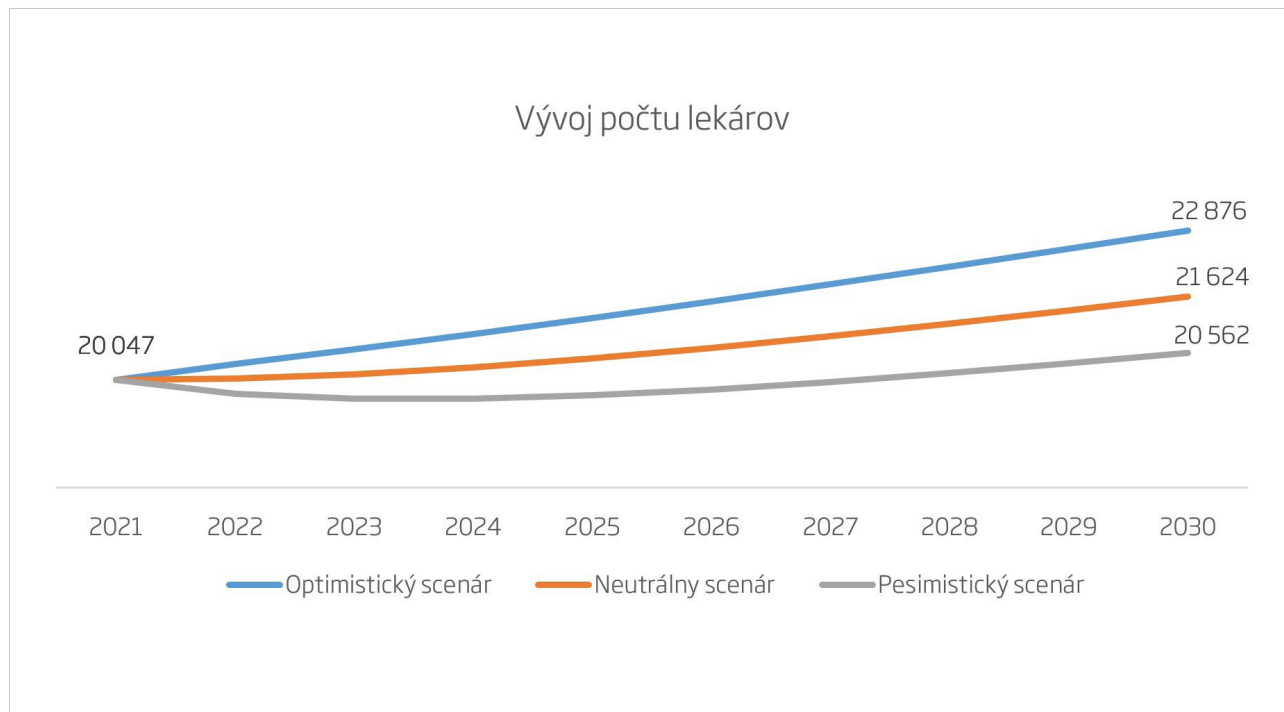
2 Napríklad vyjadrenie Ministerstva zdravotníctva o počte absolventov lekárskejších fakúlt, ktorí ostávajú na Slovensku.

3 Za optimistický považujeme scenár, v ktorom bude najviac zdravotníckych pracovníkov v zdravotníckom systéme; názvy jednotlivých scenárov neadresujú napríklad vekovú štruktúru v danom povolání.

Lekári

Počet lekárov sa od roku 2009 postupne zvyšoval (z približne 18-tisíc v roku 2009 na približne 20-tisíc v roku 2021). Všetky tri namodelované scenáre predpokladajú pokračovanie tohto trendu, a teda rast počtu lekárov:

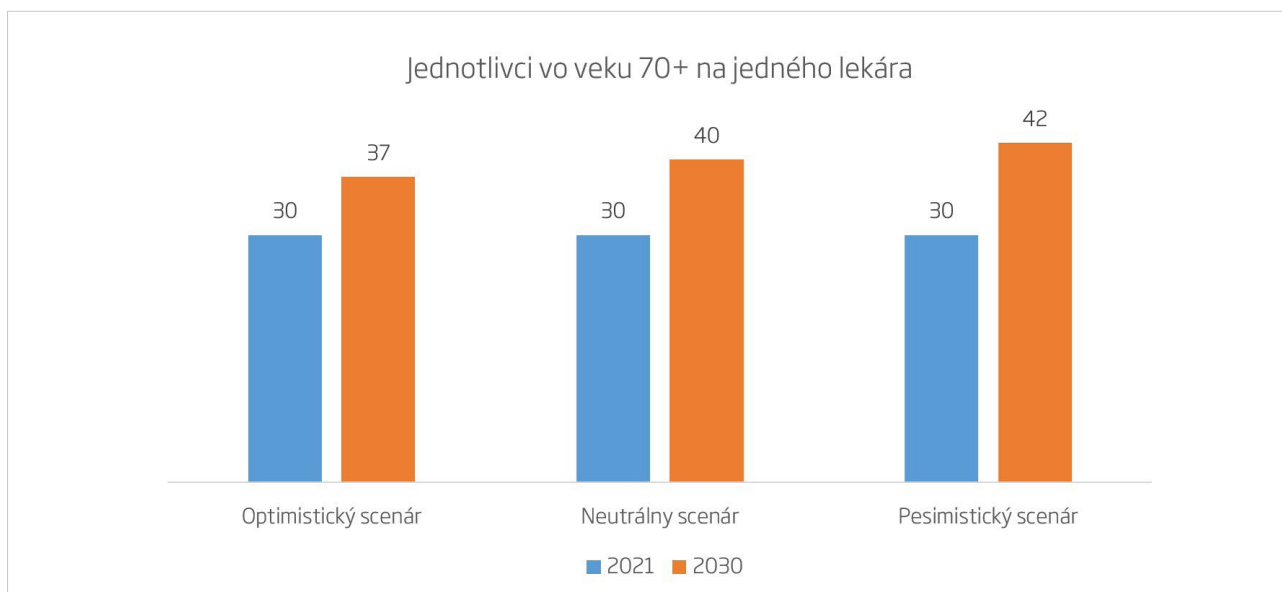
Graf 1: Scenáre vývoja počtu lekárov na Slovensku do roku 2030

Je pravda, že v pesimistickom scenári by sa do roku 2030 počet lekárov zmenil len mierne, aj v tomto scenári by však počas nasledujúcich rokov do systému pribudlo približne 500 lekárov. Pri naplnení predpokladov použitých pre neutrálny scenár by sme do toho istého roku navýšili počet lekárov o necelých 1 600 oproti roku 2021. Najviac lekárov by v slovenskom zdravotníckom systéme bolo pri naplnení predpokladov použitých pre optimistický scenár - v tomto prípade by medzi rokmi 2021 a 2030 počet lekárov narástol o takmer 3 000.

Pri pohľade na jednotlivé scenáre môže čitateľ nadobudnúť pocit, že situácia nie je až taká kritická, pričom tento pocit môže byť umocnený faktom, že počet obyvateľov v roku 2030 bude pravdepodobne len o niečo vyšší než v roku 2021. Podľa [analýzy](#) demografického vývoja, ktorú v roku 2021 zverejnil Inštitút zamestnanosti, bude v roku 2030 na Slovensku len o necelých 60-tisíc ľudí viac, než v roku 2021; navyše trend už v tejto dobe bude s najväčšou pravdepodobnosťou klesajúci. Problém však nastane pri pohľade na skupinu ľudí vo veku 70 rokov a viac. **Zatiaľ čo v roku 2021 bolo v tejto skupine 606 545 jednotlivcov a predstavovala približne 11 % populácie, v roku 2030 bude pozostávať z viac než 850-tisíc jednotlivcov (a teda potenciálnych pacientov)** a predstavovať približne 15,5 % populácie. Vzhľadom na tento vývoj tak napriek rastu počtu lekárov v každom scenári narastie počet jednotlivcov vo veku 70 rokov a viac pripadajúcich na jedného lekára v porovnaní so súčasným stavom.

Graf 2: Scenáre počtu jednotlivcov vo veku 70 rokov a viac pripadajúcich na jedného lekára v roku 2030

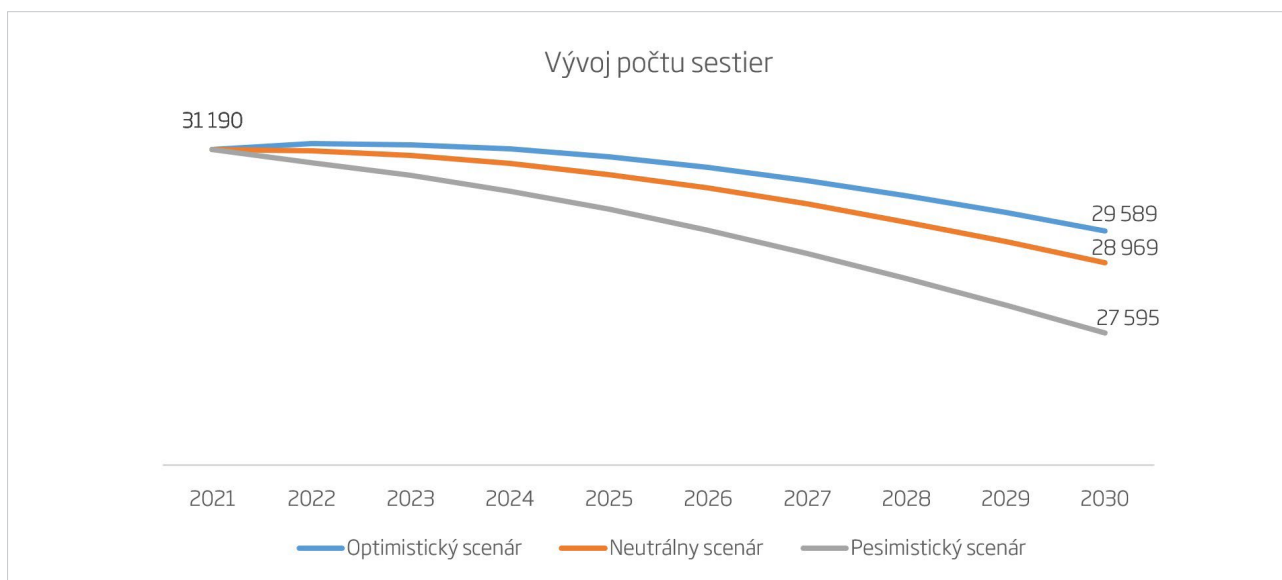

Implikácia tohto odhadu je pomerne jednoduchá – aj za tých najpriaznivejších okolností narastie množstvo práce, ktoré bude musieť priemerne jeden lekár v roku 2030 vykonať. V optimistickom scenári dôjde k navýšeniu počtu pacientov vo vekovej skupine 70+ na jedného lekára „len“ o približne 23 %. Neutrálny scenár už predpokladá nárast o jednu tretinu (33 %), a v pesimistickom scenári ide dokonca až o 40-percentný nárast. Nie je preto pravda, že by nás v prípade lekárov netlačila topánka. Naopak, reálne zaťaženie lekárov bude v najbližších rokoch stúpať, a zdravotná starostlivosť sa tak stane menej dostupnou.

Sestry

Pri predikcii počtu sestier sme zvolili mierne inú metodiku, než akú vo svojej publikácii použila RRZ. Zatiaľ čo RRZ vytvorila kategóriu „sestry+“, do ktorej zahrnula všetky druhy sesterských profesií, v našej analýze počítame len so zdravotnými sestrami. To znamená, že do analýzy zahŕňame len absolventov a absolventky bakalárskych a magisterských programov Ošetrovateľstvo a absolventov a absolventky vyššieho odborného štúdia odboru Diplomovaná všeobecná sestra. Naša analýza však napriek tomu potvrdzuje zistenia RRZ.

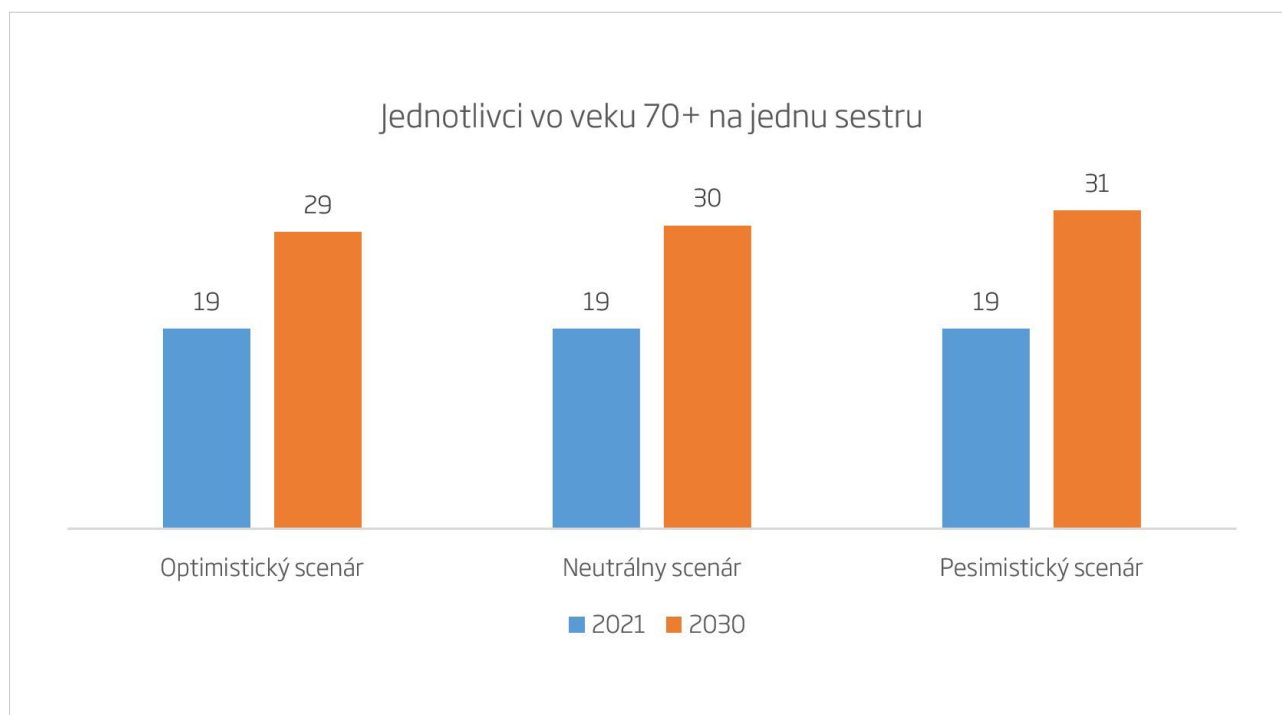
Graf 3: Scenáre vývoja počtu sestier na Slovensku do roku 2030

V prípade sestier ani jeden zo scenárov nepredpokladá v roku 2030 ich vyšší počet ako v roku 2021. V najlepšom (!) z namodelovaných scenárov príde Slovensko za toto obdobie o približne 1 600 sestier, čo predstavuje pokles o približne 5 %. V neutrálnom scenári počet zdravotných sestier poklesne až o približne 2 200 sestier (7,1-percentný pokles). A v pesimistickom scenári príde Slovensko o takmer 3 600 zdravotných sestier, čo zodpovedá poklesu o približne 11,5 %.

Tento úbytok sa pochopiteľne premietne aj do počtu pacientov vo veku 70 rokov a viac na jednu sestru.

Graf 4: Scenáre počtu jednotlivcov vo veku 70 rokov a viac pripadajúcich na jedného lekára v roku 2030

Rovnako ako v prípade lekárov, aj v prípade sestier narastie množstvo práce, ktoré budú musieť vykonávať. V percentuálnom vyjadrení ide o približne 53-percentný (!) nárast v optimistickom scenári. Pri naplnení predpokladov použitých pre neutrálny scenár by sme boli svedkami navýšenia o takmer 58 %. A v pesimistickom scenári by sme zažili najvýznamnejší, viac ako 63-percentný (!), nárast. Aj u sestier tak dôjde k situácii, kedy budú pacientom môcť venovať menej času, v dôsledku čoho je možné predpokladať aj horšiu úroveň a dostupnosť zdravotnej starostlivosti.

Závery a odporúčania

Na základe našich zistení je možné dôjsť k viacerým záverom:

- Napriek tomu, že počet lekárov bude v nasledujúcich rokoch s najväčšou pravdepodobnosťou stúpať, neznamená to, že s touto kategóriou zdravotníckych pracovníkov nebude problém. Vzhľadom na demografické zmeny budú mať lekári v porovnaní so súčasnosťou viac práce, čo sa premietne do horšej dostupnosti zdravotnej starostlivosti.
- Ešte horšia bude situácia v prípade zdravotných sestier. Pri tomto povolání totiž s veľkou pravdepodobnosťou bude dochádzať k poklesu aj v absolútnych číslach, v dôsledku čoho bude zhoršenie dostupnosti zdravotnej starostlivosti ešte výraznejšie.
- Zabrániť zhoršeniu situácie je možné viacerými spôsobmi. Jednou z možností je prilákať viac ľudí do systému.
 - ◊ V prípade lekárov by sa Slovensko malo dereguláciou prostredia uchádzať o lekárov z tretích krajín, upraviť pomer zahraničných a slovenských študentov na lekárske fakultách, prípadne navýšiť kapacity lekárske fakult (potenciál tejto možnosti je však značne limitovaný).
 - ◊ V prípade sestier by sa pozornosť príslušných inštitúcií mala zamerať na dve hlavné oblasti. Prvou z nich je zvýšenie udržania sestier v systéme, keďže sa toto číslo podľa niektorých zdrojov pohybuje len na úrovni 40 %. Druhou z nich je zatraktívnenie samotnej profesie s cieľom prilákania nových záujemcov, a to napríklad ďalším zvýšením plátov, odbremením od administratívnej práce, a/alebo úpravou kompetencií.
- Druhou možnosťou je zavedenie nástrojov na ovplyvňovanie dopytu po zdravotnej starostlivosti. Stratégie sa môžu pohybovať od zavedenia poplatkov s cieľom predídania nadspotreby až po emancipáciu pacientov a prenos časti starostlivosti na rodiny a/alebo komunity (pri takejto stratégii je však potrebné zohľadniť časový horizont, v ktorom začne produkovať želané výsledky).
- Tému zlepšenia dostupnosti zdravotnej starostlivosti sme sa detailnejšie venovali v publikácii **Chýbajúci zdravotníci: 21 zlepšení**, dostupnej na stránke iness.sk.

O autorovi

Matej Bárta študuje politológiu na University of Amsterdam, v INESS pracuje ako junior analytik a venuje sa najmä oblastiam energetiky a zdravotníctva.

Vydal: INESS - Inštitút ekonomických a spoločenských analýz
www.iness.sk

Autor: Matej Bárta

Grafický dizajn: Ina Sečíková, INESS

Fotografia na obálke: Freepik.com

Rok vydania: 2023

Kontakt:

Matej Bárta

matej.barta@iness.sk

2 % pre INESS

Pridajte sa k nám svojimi 2 % a zvýšme spolu tlak na zodpovednejšie hospodárenie štátu a menej regulácií, nech znie viac rozumu a menej populizmu.

www.iness.sk